

„Nem jó játszódni istennel”

Résenléti honlapok 2008 tavaszán

Iparkodjunk a valamennyiünket eltöltő undort a konok szenvedély szolgálatába állítani. A magyar tragédiával szemben akkor is, most is bizonyos mértékben tebetetlenek voltunk és vagyunk. De nem teljesen. A befejezett tények elutasítása, a szív és az elme viadója, az elhatározás, hogy a hazugságnak nem adunk polgárjogot, nem hagyjuk el az ártatlant, mégha meg is fojtották – ezek a megvalósítható cselekvés törvényei.

(Albert Camus)

KUTYUSIRATÓ. „Finita la commedia” – Raksányi Gellért boromissza öreglegényként így zárta Szakonyi Károly *Vidám finálé*ját. Elnémult az ugatás. A hétköznapi fájdalmak addig szorították lelkét, mígnem elsorvadt a teste is. „Nagyon kérek Benneteket, értsétek meg, nem bírnám elviselni, hogy visszaéljek kollégáim és a néző tapintatával. Természetesen fáj, nagyon fáj a búcsú, de valakinek kell, hogy ereje legyen megtenni ezt a keserű lépést. Meglátjátok az ellenség meg sem tudja, hogy egy Kutyu hiányzik a csatából” – köszönt el a Nemzetitől egy gyász-jelzetű levélben a bemutató másnapján, 1995. február 24-én. Akkor sikerült marasztalni, tovább játszott, és előadóestjein szerte az országban, templomban, könyvtárban mondta Petőfit, Adyt, Illyést, Márait s velük a megmaradás ígét. Az ügető és a szépasszonyok, a régi füstös kiskocsmák, ahol műveltségével és eleganciájával tündököelve a mandulaízű zöldszilvánit poharazta, mert a bor-zalmas évtizedeket „ellen-itta”, vele végképp elsüllyedtek. De maradtak az önmegvalósító színháziai és közéletiek – és ahogy szarkazmussal, máskor indulttal mondta: tocsogunk a „democsokráciában”. Kutyu „szerényen és csendesen” végleg távozott azzal a végső üzenettel: tanuljunk meg szépen, emberi méltósággal kimenni, nemcsak a színpadról, hanem az életből is.

Finita la commedia!

Isten áldjon, EMBER-pedigrés drága KOMÉDIÁS, ki égi hivatásnak tekintetted a színház és a nemzet szolgálatát.

Keserves finálé; jól itt hagyta bennünket!

Kutya idő jár pedig ránk. [...]

A PÉNZ BESZÉL. Már sorolni is balladai, az Unio huszonzét állama között az élről mi mindenben züllöttünk az utolsó helyre az elmúlt öt évben. Az ellen-

A március 9-ei szavazás nyomán készült írás második része.

zék folyamatosan szolidnak mutatkozott; hetente és minden interpellációt kérlelhetetlenül feslettségünk európai tényeivel kellett volna kezdeni. A Kovács Árpád vezette Állami Számvevőszék jelentéseiben a kormányzat munkáját vizsgáló adatsorok, észrevételek és az ebből következő törvénytelenések felérnek megannyi bírósági feljelentéssel. Itt csak két tény az ország leépülésére: 1300 milliárd forinttal nőtt a lakosság adóssága, s mintegy 250 milliárd folyt el látható eredmények nélkül, vagyis a pályázatok körüli hatalmi osztozkodásokra.

Olvasmányosságában is drámai Járai Zsigmond *A pénz beszél – Harminc év a pénzügyek szolgálatában* című munkája (Szerkesztette: Szőnyi Szilárd. Heti Válasz K., 2007) amely a tavaszon már negyedik kiadását érte meg. Szakmai életét beszéli el Járai Zsigmond, a sorok mögött olykor mosolyát is látom, de jelzőtlen könyvelői tárgyyszerűsége mélyéből előtárt tények és gondolat sorok kortörténettel is szolgálnak. Járai Zsigmond könyvéből világlik ki pontosan, hogy visszatérően milyen programos rágalomjáték a „szocialisták” politikája. 1998-ban a választások előtt a Horn-kormányt támogató többségű parlament 50 milliárdos, szabályon felüli nyugdíjmelésről döntött. A kormányváltást követően Járai Zsigmond pénzügyminiszterként közölte: nincs miből fizetni. S hogy nyilvánvaló választási szédítéstről volt szó, az igazolta, hogy az éves költségvetésbe nem tervezték a kiadást. Potomság. A nyugdíjasok nagy érdekvédő pártjának szónokai egyszer, kétszer s tízszer interpelláltak az „elvont” pénzért. S mint Járai Zsigmond könyvében írja: amikor a türelmes és szakszerű indokok nem hatottak, „kezdttem megérteni, hogy a parlament nem az ügyek érdemi megvitatásának, hanem a politikai csatáknak a terepe”. Aztán 2002-ben a be nem váltható tizenkilenc ezer forintos csekkek ámtásával folytatták, amely nagyban segítette a szegfűsök győzelmét. Nem írja Járai Zsigmond, de az előzmények ismeretében látjuk: a polgári párt 14. havi nyugdíjígéréte 2006-ban már kétségbeesésben fogant abszurditásnak mutatkozott. „A dilettantizmus nem mentség” – írja egyik fejezete élé Járai Zsigmond, s csak dermedünk a tényeket olvasva, amint Medgyessy Péter előbb László Csabával, majd Draskovics Tiborral milyen állhatatosan nem akarta a romló jeleket észlelni, s politikai ellenség volt, aki csak aggodalmaskodott. Így a Járai Zsigmond elnökölte Jegybank vezetése is, ezért Járait számos megbeszélésre meg se hívták. Valószínűsíti a szerző, hogy a Gyurcsány-kormány tudta a baj nagyságát, bár mélységét kevésbé, de a választások sikere érdekében hazudták a gazdaság kedvező állapotát. S mint egy 2005. novemberi tanácskozás mozzanatát felidézi: Veres János további adócsökkentést ígért. „Aztán a hátam mögött kacsintott össze Lengyel Lászlóval, a szocialisták mindenhez értő »gurujával«: ilyen rövid ideig érvényes adócsökkentést még nem látott a történelem...” Röpke banktörténetet is olvashatunk, idézve az első elnök, Popovics Sándor crédóját: „...elsődleges feladata a forgalomban lévő pénz értékének megóvása és védelme”. A védelem és a pártszolgálat változatos epizódjait említi az elmúlt évtizedekből, amelynek korszakos fejezete Surányi György kétszeri működése. Mint „független” elnök chartázott, okkal repítette Antall József, de Horn Gyula visszahívta, Bod Péter Ákos megszégyenítő menesztésével. Surányi György felelőse a Nemzeti Bank bécsi leánybankjának botrányos

panamájáért, s vezetőjét még jutalmazta is. És Járai sorolja a tényeket: a Surányi-féle bankvezetés, amely a pénzügyminisztert „több kérdésben megvezette”, és bizalmas döntéseit azonnál kiszivárogtatta, az elnök nem írja, de képzelhetjük kiknek a javára. Járai Zsigmond könyve megerősíti: a Medgyessy- majd a Gyurcsány-kormány pénzügyminisztereivel (László Csabával, Draskovics Tiborral) és a háttérben újra bankvezérnek jelentkező Surányi György sugallataival szándékosan az ország pénzügyi elbizonytalanítására szervezkedtek. És ebben a jegybanki sagában külön is döbbenetes a 2002-es választásokat követő értelmetlen sáveltolási akció, amelyet nemzetközi bizalmatlanság követett, „és szempillantás alatt odalett a magyar Nemzeti Bank két év szívós munkájával felépített hitelessége”. Az elkövetkező négy év folytonos harc és bizalmatlanság légkörében telt, mert Járai a Bank függetlenségét őrizte. Fekete János szelleme mai is kísérti a hazai pénzvilágot; s a kormányzati elvakultság a tisztesség és az európai normák felrúgásában kimeríthetetlen leleménnyel dolgozik. *Tragikomikus helyzet* – ez a címe Járai Zsigmond könyve utolsó fejezetének; valóban az, pontosabban az euró bevezetésének időpontjátéka összegzően kifejezi azt a tehetségtelen gazdaság- és pénzügypolitikát, amely 2002 óta a „Dimitrov téri fiúk” szakértelmével az országot lezülesztette.

(1995 októberében a Magyarok Világszövetségének vezetőségének ülésére vendégként várahoztam. Az előző napirend befejeződvén, egy csaknem harminc éve nem látott ismerős lépett ki a teremből: Nagy Sándor, az MSZOSZ elnöke. Egyetemi éveim kedvesének gimnáziumi osztálytársa, már pesti közgazdasági hallgatóként látogatott Debrecenbe, amikor hosszan s diákos kedéllyel beszélgettünk. Többször talán nem is találkoztunk, de amikor észrevettem a szövetségben, olyan barátságosan közeledett, mintha tegnap is társalogtunk volna. Kérdezte, mi járatban, mondtam, hogy kérte a vezetés, számolnék be a Nemzeti körüli habosodó gyűlöletről. Tud-e segíteni? – kérdezte, s reményes jóérzéssel vágtam rá: sokszorosát teljesítjük az intézmény szokott feladatainak. Hívjam, s találkozunk, ajánlotta búcsúzóul, ő a költségvetési bizottság elnöke, igyekszik segíteni. Aztán a telefonon megbeszélte időpontban szakszervezeti irodájának titkárságán illően megjelentem. Egy kis türelmet kért a titkárnő, bár az idő erősen haladt, de várakozási kedvem nem fogyatkozott. Jó félóra eltelt, amikor kinyílt az ajtó, és Surányi György lépett ki, karcosan köszönt és sietve távozott. Zavarhatta Nagy Sándort, hogy tartósan várakoztatott, mert elnézést kért, és hogy bizalmában megerősítsen, a korábbi tárgyalás végkimenetelének örömeét megosztotta velem: „Sikerült Princz Gábort megmenteni!” Illetlen lett volna, hogy a pénzügyi fortélyok felől érdeklődjek, rátértem helyzetiünkre. Idővel kiderült: főlöslleges volt a találkozó, de azt láttam: azon az őszön Princz Gábor megmenekült, ám a Nemzeti–New York Palota-ingatlanspekuláció már a nyilvánosság előtt is jelezte a későbbi botrányt. Járai Zsigmond is elbeszéli, hogy a kormányváltással 1998 augusztusában a Postabank bárója megbukott. Vizsgálati anyagai aztán koczikázhattak a rendőrség és az ítékezés fórumai között. Tíz év múltán azonban újra sikerült megmenteni Princz Gábort: a 30–130 milliárd forint között emlegetett hűtlen kezelés vádját három és félmillió forinttal megválthatja. És még mártírúmat sírhatja a televízióban. Aki helyet ad, véli a jámbor néző, nyilván csak viszonzza Princz egykori adakozását. A pénz beszél, de Surányi Györgytől a titkosszolgálatokig egykor pénzelt médiumokig mindenki hallgat

Princz Gáborról. A bécsi bankról és arról a sok atvilági hadműveletről, amelynek folyományaként is ennek az országnak küszködnie kell. Lassacskán odajutunk, hogy a Kulcsár-ügyben Gyuszi taxis lesz a fővádott, mert szatyorban és nem a biztonsági előírások szerint hordta ki a pénzt a bankból. És a szakadt „demokraták” már tudatták európai és nemzetmegváltó programként: Surányi Györgyöt szívesen látnák az ország miniszterelnökeként.)

KATYŊ. Ugyan sorszámozható-e Andrzej Wajda új filmje alkotói életművében? A *Csatornától* kezdve a *Légió*n a *Márványemberen* és a *Pan Tadeusz*on át a *Katyń*ig átgondolva munkásságát, művészi-emberi-erkölcsi értelemben is a világ talán legmagasabb igényű filmes alkotója tűnik fel előttünk. Nagy Gáspár *Jelek* című versét idézve: „kődön át érkezett a múlt / és nem jött felmentő sereg”. Wajda munkássága a széttöredezett lengyel történelem évszázadait szívós tervszerűséggel tisztítja a múlt ködéből. Akár a napóleoni szabadság reménye-hullott lengyel katonáinak eposzát, vagy a Párizsba menekült nemesség sorsát, netán a varsói felkelés megrendítő drámáját elevenítette meg, és tovább a Szolidaritás sorfordító koráig. Megannyi küzdelem, magánemberi és közösségi omlás, és sosem végzetes nemzeti reménytelenséggel. Wajda bármilyen tárgyilagosan is láttatja tragikus történeteit, valamiképp a megmaradás költői magasában hirdetik filmjei: nem vészett el Lengyelország!

(Nagy adománya életemnek, hogy röpké salzburgi, krakkói találkozás mellett, kétszer is napokat tölthettem Wajda közelében. 1976 decemberében Az ígéret földje című filmjének bemutatója alkalmából Budapesten találkozókra, beszélgetésekre kísértem; változatos közönséggel folytatott eszmecsere: a Mester utcai ipari tanulóintézet diákjaival éppen úgy, mint filmbarátok és rendezők körében vagy a tévé kamerája előtt beszélt művészi törekvéseiről és terveiről. De a Katyń-film gondolatát soha nem említette. Akkor még érthetően. 1994 májusában meghívásunkra a Nemzeti Színházban a Menyegzőt állította színpadra. Igazgatói irodájában és ebéd közben, bensőséges együttlétekben sem beszélt arról, hogy a lengyel történelem véres és tragikus eseménye filmre kísérti. Hallottam beszélni 2000 márciusában Párizsban, a Sorbonne-on, ott is rejtette életének talán legnagyobb próbatételét. Hogy egyszer filmen is elmondhassa édesapja kivégzése által családja s csaknem 22 ezer tiszt és értelmiségi, a lengyel nemzet vezető erejének elpusztítását.)

Kiváló tanulmányok, méltatások születtek az alkotásról, közöttük kitüntetetten ihletett és elmélyült elemzés Körmendy Zsuzsanna tanulmánya (*Magyar Nemzet*, május 16.) amely Dietrich Bonhoeffer idézetet állított írása fölé: „A felejtés képessége kegyelem; a felelős élethez azonban mégis hozzátartozik az emlékezés.” Wajda filmjeit, immár a Katyńnal beteljesülő életművét a Nagy Gáspár említette felmentő seregnek tekinthetjük a felelős emberi és nemzeti élet igényében s nemcsak a lengyel történelmet érintve. Kődön át tisztít valamennyiünket a közös sorsban, mert ugyan mit tudunk ifjúkorunkban a történelemből? Egykor, debreceni éveimben Orsós Ferenc, aki 1943-ban bizonyította, hogy a bestiális népiártás a szovjetek műve, neve szóba kerülve, egy nekem kedves ismerős Katyńra utalva náci propagandistának mondta a professzort. S aztán is évtizedekig: lengyelekkel

beszélgetve Varsóban, Lublinban, vagy Budapesten csak azt emlegették szinte sutogva, hogy a szovjet csapatok álltak a Visztulánál, s várták, hogy a németek leve-rik a varsói felkelést. Katyń drámája az emberiség kollektív emlékezetének sírjában nyugodott.

Noha a Duna tévé méltóan előkészítette és illesztette műsorába a film vetíté-
sét, döbbenet láttuk, hogy az Uránia filmszínház kevésbé; röplapjának egyik ol-
dala üresnek mutatkozott. Vagyis az antipropaganda nem óhajtott semmiféle tény-
közölni a történelmi eseményről, az elpusztított emberekről s Wajda filmjének
lengyelországi fogadtatásáról. Ilyenképpen természetes, hogy tucatnyian, nyugdí-
jas-korúak ücsörögtünk a vetítőteremben, és a vetítés más alkalmain se többen.
S arról már csak képzelődtünk, hogy a Hiller István-féle minisztérium kitüntetet-
ten ajánlotta volna az iskolák figyelmébe.

Wajda megrendítően keretezve, a szovjetek és a németek elől menekülő len-
gyelek összetalálkozása és a sírba hulló tisztok képsora között, életben maradt
alakjainak sorsával máig asszociáltatja Katyń-eposzát. Szenvtelenül beszél Wajda,
s tán egyetlen alkotásában sem magasodik fel úgy története, mint ebben, mert
szakrális győzelmet hirdet: krisztusi magasságba tekintve. A sírba lövetésük előtti
pillanatokban az Úr imádságának töredékeit mondják az áldozatok: „...és bocsátsd
meg a bűneinket”, „és mi is megbocsátunk azoknak, akik ellenünk vétkeztek”, s az
utolsó kép a föld agyagos kevercséből előtűnő rózsafüzér. Többet jelent ez, mint
a lengyelek katolicizmusának jelképes megfogalmazását. Feltámadást hirdet; Wajda
filmje ezzel a képpel emelkedik újkori passióvá. Nem emlékszem, hogy bármely
alkotásában is ily kitüntetett képekkel emelkedett volna keresztyéni sorsközösség-
be, noha legtöbb filmje a lengyel történelem sorsváltó, tragikus pillanatait idézi.
„Mert félelem járt velünk, / hova léptünk, / ahány szomszédunk, annyi ellensé-
günk” – olvassuk Mickiewicz *Pan Tadeus*ának utószavában, amelyet Wajda megfil-
mesített az ezredfordulón. A Katyńnal Wajda a művészet felszabadító erejét is
megmutatta – egyéni és kollektív méreteken. Passiójátéka felvezet a keresztre fe-
szített Jézushoz, aki mindannyiunkért meghalt, s ilyenképp az ő megváltó ereje ál-
tal jut el Wajda a megbocsátás diadaláig. Üzenvén Pál igéjét is: „Enyém a bosszú-
állás, én megfizetek, ezt mondja az Úr.” Ilyenképpen Andrzej Wajda alkotása
bármennyire is felkavaró és megrendítő, a megbocsátás jegyében művét s vele
egész munkásságát, a személyes veszteség fájdalomában a Szeretet gyémánttenge-
lyébe állította. Ezért nem mutat indulatot, gyűlöletet a szovjet kivégzők iránt sem.
Művészi törekvéseivel a szabadság olyan régiójába jutott, amely a lengyel nemzet
rendszer- és lélekváltó küzdelmében is sorsfordulatot jelent. S éppen ezzel a poli-
tikától mentes erkölcsi erő sugárhatásában a mai orosz hatalom menekül a szem-
besüléstől, még tagadja, de egyre zavartabban tagadja a bestiális tényeket. Leg-
újabb ítélete szerint: „nem állnak rendelkezésre iratok annak alátámasztására, hogy
Katyńban a lengyel katonák represszió áldozatává váltak volna” (MTI, 2008. jú-
nius 10.) Wajda súlyos művétől immár nem szabadulhatnak. A felmentő sereg,
a Wajda alkotásaiból szerveződött légió élén menetelő Katyń jelmondataként nek-
ünk, magyaroknak a Nagy Gáspár-i sorok világolnak: „de Ők már kivárvák / ott

a föld alatt / kivárja ott velük / homok agyag – és / csöndben kivájják fényük / a deszkaprés alól / mikor föltámadnak / halottaiból”. Wajda föltámasztotta a halottakat, művészi varázslatával a Megbocsátás és a Szeretet tiszta lángját gyújtotta meg Katyń fölött.

„HOGY ÍGY LEGYEN”. Nem szabadulhatok a jelenettől: Örkény István *Tótekjának* előadásában Raksányi Gellért postása, kis emberben heroikus lélekkel, úgy óhajtja helyre tolni a kizökkent világot, hogy a rossz híreket, és a frontról érkező gyászlapot eltünteti. S a család mit se tudva fiuk haláláról, változatlanul dobogol, hogy majd végső és kétségbeesett gesztussal Tót úr feldarabolja a démoni Őrnagyot. A szabadságküzdelem kétségbeesett és végzetesen példázatos gesztusa. Fiuk haláláról nem értesülnek, tehát Tót a maga és otthonának megváltása végett cselekszik. Egyéni és társadalmi méreteken sincs másként: esendő, egyéni postási igyekezetünk hiábavalóságát érzékelve, a kollektivitás méltóságának érdekében a szabadságküzdelem cselekvésre kényszeríti az embert. Ilyen önfelszabadító, tetterejű társadalmi esemény volt a március 9-ei népszavazás. „A szocializmus életrevalósága mélyebben fészkel, mint az elméletben. A szocializmusban verődött össze a XIX. századi rablószellem első ellenzéke” – írta 1934-ben Németh László (*Marxizmus és szocializmus*), s most abszurd fonákjához jutottunk, hogy a rablószellemű szocializmus ellen szerveződik a társadalom. Nagycsaládosok, szakmai kamarák, szakszervezetek, ligák s a polgári erők hatalmas erővel mozgósították, a társadalmi életre galvanizálták a demokrácia működési rendjét. „Újfajta ragadozók” – Németh László fordulatával élve, de épp a magukat szocialistának maszkírozott antiszociálisak a többség érdekei ellen kormányoznak. A szavazás: maga populizmus, mert a nép döntése, a polgári párt is a többség véleményét képviseli, tehát populista, mert patrióta. Szeretném hinni, hogy a *Hitel* februári száma *Roszkedvünk tele* címmel is ebben a közös akarásban, talán a lap szokott hatókörét kitágítva, visszatérő igyekezettel mozgósította olvasóit. Jobbágyi Gábor (A rosszkedvű kétségbeesettekhez. *Hitel*, 2008. június) elmarasztalása mintha katedráról szólna: sok irányú hiányérzetét említi, de főképpen a példák és hivatkozások dolgában látja sivárosnak a folyóirat szerzőit. Lapalji jegyzete három cikket nevesít, amely elnyerte „tetszés”-ét. Harminc, változatos műfajban fogalmazott írás arányában, bizony kevés, de bennem az ő írása pendít kérdéseket: azt például, hogy a *tetszés* kategóriája hiteles mértékegység-e sorskérdések megvitatása esetén? Talán inkább igazságok tartalmáról disputálhatnánk eredményesen.

Mert Jobbágyi Gábor a tematikus szám hangoltságát és műfaját sem érzékeli elég pontosan. Egyenként olvasva és a februári összeállítás egészét is tekintve: panaszlevelek gyűjteménye. Akit a főszerkesztő megszólított, a maga észleleteit, indulatait adta közre azzal az ébresztő reménységgel, hogy abban a drámai helyzetben, amelybe az ország és a nemzet zuhan, mozgósítja a lelkeket. A pesszimizmussal vádolt Illyés Gyula írja a *Szabad Nép*nek válaszolva: az igazi tragédia katartikus erejű, mert felszabadítja a lelkeket. *Roszkedvünk* panaszleveleit összegyűjtve a *Hitel* száma is hasonló felszabadító szándékkal szerveződött. Bár megval-

lom, én jó ideje a rosszkedvnél mélyebben érzem kínomat – undor tölt el. Jobbágyi Gábor elfelejti, hogy a *Hitel* írásai március 9-e előtt születtek, ő pedig ennek utána oktat a példák változatosságára és imádságra. A „kiút” keresésében most ott tartunk, hogy a topográfiai koordinátákat keressük. A társadalom többségének sem 2002-ben, sem 2006-ban nem volt nyilvánvaló az, ami Jobbágyi Gábort s annyiankat hevít, de március 9-e fordulattal szolgált: újabb százezrek ébredtek a Gyurcsány-uralom hazug voltára. Kevésbé a Fidesz kakasszavára, hanem önsorsbelátás folytán a kormányzati szózatok maligán foka zuhant annyit, hogy elszállt a mámor, mint Ádám-Keplernek a francia forradalmat követő prágai képre. Jobbágyi Gábor helyzetelemzés helyett inkább általánosságban fogalmaz, és „kiút”-ként két égi, szellemi-lelki irányt jelez: a múltbeli példákat és az isteni magasságot. Ami pedig a *Hitel*-számot illeti: írásai épp a köztes tartományból szolgálnak leletekkel: oxigénhiányos hétköznapi életünk és a demokrácia hiányának botrányos voltáról. Heves térítési figyelmeztetéséről szólva: Jobbágyi Gábor bibliaolvasási leckézése méltatlan, hiszen valamennyi szerző a becület és felelősség alapján fogalmazta meg gondolatait. Márpedig a keresztyéni (reformátusként) alapvetés szerint hivatkozhatunk Lukács evangélistára, miszerint a zörgetőnek megnyitattik (10/11). A *Hitel*-szám íróitól ne vitassuk: változatos hangvételben és indulattal zörgetnek a váltás, a változás igényében. A kétségbeesés jogát pedig Jobbágyi Gábor sem vitathatja el. S hogy kinek miként s mikor nyitattik meg bibliásan, vagy anélkül, erről nincs értelme hitvitázó hevülettel disputálni. Jeles magyarok nevét említi Jobbágyi Gábor, de olvasóját elbizonytalanítja, minthogy nem fejt ki, kit milyen okokkal szólít meg válságos kérdéseink megoldásában? Politikai, netán szabályás hadműveletek példázataként, avagy arra utal, hogy ki milyen esztétikai gondolatokkal segít az omlás tanácsalanságában?

Balassi Bálint, Zrínyi Miklós, Széchenyi István, a pesti srácok helytállására hivatkozik a cikk írója, s velük életművek és a történelem nagy pillanatai idéződnek az olvasóban. Balassi a magyar költészet tengerének első nagy hajósa (Bella István képe), de kardos vitézségének mozzanatával ugyan mit kezdhetünk, például a néhány órás pataki várfoglalási kalandjára gondolva? Ágh István szép esszéjében Balassi esztergomi haláltusájáról írja: „Ott nyerte el értelmét igazán hazaszeretete, abban a cselekvő zsoltárban, mely a vitézi, szerelmi, istenes énekekben attól kezdve az önfeláldozás igazságától visszhangzott.” Igen; áldozatos lelkek serege szükséges – Esztergom pedig mint metafora: a polgári és keresztyény Magyarország meghódításának reményeként. „Hiszen azt akartuk, Atyám, hogy így legyen” – imádkozta a költő haláltusájában. Két Zrínyi képzelete is éled; melyikre gondol Jobbágyi Gábor? A szigetvári vértanú, Csontváry festményéről is idézve, a vár előtt karddal egyedül áll szemben a törökkel, mögötte a kapu alatt homály-szürkében csapata várja a veszedelmet, a végső pusztulást. Aligha minta volna most a végzet ily hősi vállalása, noha angyalok jelzik égi útját. Kései, eposzíró rokonát, akinek *Török áfium...* című röpirata, mely Féja Géza szerint „emberi léte legmélyéről törnek fel a szavak, »kiált«, hol parancsot osztó katona, hol pedig közeli vést hirdető prédikátor”, (*Régi magyarság*), minden politikusnak ismerni kéne, de

féltucatot se gyanítok a Tisztelt Házból, aki olvasta volna. Mert javuknak nem hivatás, hanem jogi és gazdasági ismeretekre alapozott, közszereplésekben igazolt megélhetési lecke a képviselőség. Platón, Arisztotelész, „a politikai formák tanulmányozása”... – T. S. Eliot igénye (*A kultúra meghatározása*) már csak bölcséleti ábrándnak tűnik. Széchenyi István országépítő álmai és cselekedeteinek példája kivételes, de 1848 szeptemberében kétségbeesésében megfutamodott a kormányzás és a politika holnapjától. Vélhetem: Jobbágyi Gábor nem erre a Széchenyire gondol. Márpedig a békés nyugtalanság és készülődés kínjában ott tartunk, hogy társadalmi és erkölcsi hitelében alapozott tisztességes kormányzás igénye követel fordulatot.

Futamodás helyett az idő azt kívánja, hogy ki-ki a maga hétköznapi posztján képessége és a becsület parancsa szerint a változásért dolgozzon. A március 9-ei igenlő szavazáshoz az is vezetett, hogy sokan és egyre többen sokféle példára ébredtek a szabadság visszaszerzésének küzdelmében. Mert egy-egy iskola, óvoda megmentése, vagyis a helyi közösség életben tartása a példát és a jövőt is jelenti. Megannyi példa a jelenben is, nem írók és nem politikusok. Micsoda hatalmas harcot folytat Éger István az orvosi kamara élén a magyar egészségügy védelmében! Hogy a bakonyi vasút megmenekült nem a civilek összefogásának köszönhető? S az egri kórház dolgozói szinte eddig nem tapasztalt vakmerőséggel, több mint kilencszázan az 1400-ból, nem írták alá a szerződést a HospInvesttel – példájuk sugározhat más munkahelyek kiszolgáltató közösségeinek is. Monok polgármestere, Szepessy Zsolt pedig olyan visszhanggal döntött az új foglalkoztatási és segélyezési rend kérdésében, ami országos eszmecserét követel immár. Vajon, nem a szégyenteljes 2004. decemberi népszavazás egyik jelképpé emelkedő, lélekgyógyító eseményének tekinthető, hogy az idei Pünkösdőn Bánkúty Ákos és budakeszi egyesülete megszervezte, hogy 420 utassal 64 év múltán magyar vasútiszerelvény újra eljusson a gyimesbüki őrházig? Amelyet hasonlóan példaemberek, Deáky András, Billibók Ágoston, Herein Gyula kis múzeummá szépített mindenkori emlékezetünkre a felejtés ellen? Tanárok, orvosok, gazdasági szakemberek, a civil egyesületek százai ébresztik és szervezik az önvédelmet, és eszméltetnek a mai és a holnapi feladatokra. A közös küzdelemre, hogy a demokrácia és a szabadság hétköznapi és természetes lélegzetvétele szerint élhessünk. Ki-ki a maga szakterületének tisztázását végezheti, de hogy ez sokirányú elmélyültséget igényel, ezt Jobbágyi Gábor küzdelme is igazolja. Amikor Tóth Ilona színpadi megjelenítését kifogásolta a kaposvári színház előadásában. Ám érvei, nyilatkozatai arra is figyelmeztetnek, hogy kérdésenként is sokirányú kíváncsi a szakszerűség. Jobbágyi Gábor jogi, emberi, történeti igazával tartva, az is kitűnt, hogy a médiumokban a színházi gondolkodás érveit nem elég meggyőzően fejtette ki, mert jelrendszerében kevésbé jártas, s így az előadás nyelvi, képi, színészi alakításainak összetettségében már bajos és bizonytalan szembesíteni az élettények igazát az esztétikai mutatóval.

Jobbágyi Gábor számonkéréséhez: II. Rákóczi Ferenc vallomásait olvasva, vajon nem telünk el imádságos érzéssel? Ady egész költészete istenkereső, sorsos imád-

ság megmaradásunkért. Pilinszky János nemcsak versekben, de cikkeiben is imádkozott. Móricz Zsigmond életműve vajon nem protestáns hitelményén alapozódott, noha nem volt imádkozó természet? De tágítsuk tovább: minden igazi vers, próza, dráma, és művészeti alkotás a szív és az elme ígézetében, egyéni és közösségi sugallatban Isten titokzatos csöndjét próbálja megfejteni. Nem tudjuk, hogy a *Hitel* szerzői közül ki olvassa naponta a Bibliát, és ki nem hiszi Istent, mégis bizonyos: a szabadságküzdelem a közösség, a nemzet, az ember szeretetében, a szolgáló erkölcsében való élet az Úrnak kedves. Ebben van a Feladat: a magunk legteljesebb voltával feszülni a megbízatásnak. A hivatott író, művész, értelmiségi olyan politika fölötti obszervatóriumban is működik, ahonnan az égre tekintve a földi észleletekkel és jelentésekkel szolgál a közösségnek. Egyébiránt pedig tanácsos Bornemisza Péterre is hallgatni: „Nem jó játszódni Istennel!”

Ha érzékenyebb figyelemmel olvassa a folyóiratot Jobbágyi Gábor, felfedezi: a szám elején jelzett töredékességgel, ám történeti dimenzióban Albert Gábor említ olyan személyeket és gondolatokat, amelyek mai és tágas látókörben szolgálhatnak eligazítással. De azért szívesen olvastam volna, ha Jobbágyi Gábor dolgozatában idéz Wass Alberttől olyan tanácsokat, amiket ebben a tébolyos gazdasági-emberi összeomlásban hétköznapi eligazítással szolgálnak, akár az erdélyi közéletben is. Itt és most hétköznapi gazdasági, szociális, egészségügyi, szellemi, összességében a demokrácia és a nemzetboldogulás napi kínjaira kell sürgősen válaszolni. Márai Sándor éles észleleteit magunk is szenvedjük a bolsevizmusról és a nyugati civilizáció és politika életropantó jeleiről, idézhetjük naplóját is, erősítve mai tapasztalatainkat, de a küszködésnek és a küzdelemnek abszurd terepén gyakorlati tanácsokkal nem igazít el. Hosszú évtizedek külső és belső emigrációban párolt nemes, lélekerősítő gondolatok segíthetnek ugyan, de a mosti képtelenségbe hullott helyzetben az elemi demokrácia- és szabadságfogyatékos voltunk észleleteit és tényeit szükséges feltárni. Adalékokkal szolgál a *Hitel*-szám; társadalmi életünk megannyi szakemberének, kutatójának, érdekvédelmi szervezetének a dolga összegyűjteni, átgondolni és a politika terepén gyakorlattá emelni az észleleteket.

(Vita lobban, hogy szükséges volna-e 1988-as évfordulójára emlékezve újra összegyűlni a lakiteleki sátor alatt? Egy közéleti műsorban Kósa Ferenc mai helyzetiünk kínjában sürgetően javasolta (Echo tv. június 19), de Bíró Zoltán hevesen, s okkal tiltakozott. Egykori szervezőként még vissza se kérdezett: az 1987-es tanácskozáson azon bármak egyike Kósa Ferenc volt, aki a nyilatkozatot nem szavazta meg, ugyan miért? Ami pedig felszabadító erejű volt, ahogy Pozsgay Imre a beszélgetésben is utalt rá, mert másfél hónappal később interjújába illesztve megjelent a Magyar Nemzetben. Ugyan honnan és miről lehetne eszmecserét kezdeni azokkal, akik parlamenti szavazatuknál is súlyosabb mulasztással, erkölcsüket koptatták el – hitelesítvén az uralkodó bűnbandát. Ami pedig a Hitel esztendőként szervezett februári számait illeti: tekinthetők egy-egy képzeletben összehívott lakiteleki összejövetelnek is. A Hitel: maga a sátor. Sánta Ferencet idézve: „Amikor Lakitelken hallgattam a felszólalásokat, tudtam, nyilván sokadmagammal, hogy egy vesztes rezsim gyászbeszédeit halljuk...” Panaszleveleknek említettem a Hitel-írásokat is, Sánta Ferenc nyomán, a D-209–Gyurcsány uralom fölötti gyászbeszédék gyűjte-

ményének is tekinthetjük. Tudván, hogy szívós a szervezet, és tartósan agonizál, jobb esetben a jövő évi EU-választásig, de valószínűbb az euthanázia 2010-es kelte.)

Félreértés az, hogy tisztelet és könyvtári állomány kérdése volna, miszerint Illyés Gyula, Németh László, Csoóri Sándor írásai oly gyakran feltűnnek a panaszlevelekben. A *Hitel* februári száma az illyési gondolat, „az élet vad működés”-ének napi gyötrelmeit, az enyhítő közéleti kérdéseket és gondolatokat próbálta meg feltárni. Amelyeknek húsz, negyven, hatvan évvel ezelőtti eredetét követve, eligazító gondolatait folytatásként mai észleletek idegrendszerében gondolta újra. Észleleteket, mondom, mert kiutakat a gyakorlat terepén már különféle szakcsoportok, tudományos, gazdasági, politikai műhelyek keresik és fogalmazzák meg. Egyszemélyes műhelyeink legfeljebb szempontokkal szolgálhatnak a tisztázás és a megoldások változatosságában. Mert a „kiút” kérdésenként változik. Egyetlen példával szolgálva. Papp Endre kiváló tanulmánya („*Rút sybaríta vész*”) komoly esztétikai, filológiai készültséggel feltárja micsoda képtelen ellentmondások, elfogultságok, hiányok jellemzik a közelmúltban megjelent háromkötetes irodalomtörténetet. Velejég kávéházi, fülledt agyalásgyűjtemény, talány, hogy főszerkesztőinek miért ambíciójuk, hogy a Magyar Tudományos Akadémiát tagosítsák? S miért nem az, hogy valamely amerikai egyetemen a világirodalom provincializmusáról való teóriával halhatatlanuljanak, s majd a következő Apolló-járáttal utazhatnak tovább a Holdra. Ott már a maguk szórakoztatására írhatnak kozmikus verset, regényt, drámát. Papp Endre tanulmányát szakmai nézőpontból az ép észre való térítés kísérletének is jellemezhetjük, de ami ennél is fontosabb, gondolatmenetével igazolja: nem magyar irodalomtörténet született, hanem Szegedy-Maszák Mihály és Veres András irodalomtörténete. Kéziratból ismerem Márkus Béla tanulmányát (*Abogy esik, avagy Abogy [nem] lehet*), melyben tények sorozatával tévedhetetlen pontossággal igazolja az ötvenes-hatvanas évek irodalmáról szólva, hogy a Szegedy-Maszák–Veres féle újspenót irányított amnéziában fogant. S ebből következően, ahogy Papp Endre, úgy Márkus Béla is „kiutat” sugall a holnap kuratóriumainak és kultusz kormányzatainak is: egy szellemi munkával nemcsak pénzügyileg, hanem szakmai-erkölcsi értelemben is el kell számolni. Ahogy a völgyhíd a Balatonnál, nemzeti irodalomtörténet sem készülhet belterjes érdekkeltséggel, közpénzből magánboldogulásra. Ez is a „kiút”-ak egyike, mint feladat: az újkori állampolgári önértzet ugyan nem terrorista indíttatású, mégha jelképiségében matuszkaszilveszteri is: a szabadság és a demokrácia visszahódítási küzdelmében le kell leplezni és fel kell robbantani a teóriás hazugságépítményeket. S persze nemcsak az irodalomtörténetben, a színház- vagy a képzőművészetben is diktatúra uralkodik. Ízlés- és világnézetdiktatúrák története, írta Németh László.

JÚNIUS 16. „Nem kérek kegyelmet!” – az ünnepi órákban a tévéállomásokon újra és újra pereg a film: Nagy Imre az utolsó szó jogán az utókor igazságtételének reményében szívdermesztő higgadsággal beszél. Akár a gazdaember a várható termésről. Párásodik a tekintetem sokadszori látásán is. Túl az innen: a család, és a barátok szeretetében, mégis távolodóban, már nem számítottak hívei

sem, akik megtagadták. Barátságosan nézett a világra és az emberi nemzetségre: mintha a megbocsátás melegsége is áthatotta volna az „igen tisztelt Népbírósi Tanács” megszólítását, nevezte így a Vida vezette bestiális testületet. Nagy Imre templomban esküdött, vélhetjük: a Bibliát sem „szíveskedett” olvasni, midőn sorsán tűnődött Snagovban vagy a Gyűjtőben. Mégis: sorsával és vég szavaiban a nemzet kegyelmi pillanatát teremtette meg: a kommunista politikus államférfivá emelkedett. Ereje volt szakítani a gyűlölt pártvezetéssel, s a pesti srácok és munkások szabadságharcának élet-halál tétjét felismerve, vállalta a sorsukat. Bármi korábbi vétsége Moszkvában és 1945 után semmisnek nyilvánították. Megváltotta sorsát és a nemzet becsületét is, mert nem hitelesítette Kádár Jánost. Áldozata és társainak mártírnuma igazolta, hogy az elkövetkezendő évtizedekben ki-ki, ha némaságban is, becsülettel őrizhette 1956 igazságát.)

(Sokadik vágásban peregnek a tárgyalási képek, amikor az egyiken ismerős arc, termetes alak tűnik fel három és fél évtized homályából: „Gyuri bácsi” – éveken át másod-harmadnaponként az ügyeletes olvasószerkesztő! Átvette a kéziratot, s ha két-három percen belül homlokán a szemüveggel, váll- és kézrángások kíséretében, a papírlapokat szorongatva átkoslatott a szerkesztőség hallján, tudhattuk, a főszerkesztőig meg se áll. Egy fogalmazási hiba is elég volt arra, hogy íróját letehetségtelenezze. A szakmai igény jegyében nyájas szolgáltsággal az ÁVH-s múltú és sötét jelenű főszerkesztőnek folyton jelentett. Akit nem zavart Gyuri bácsi „ellenforradalmár” múltja, hagyta, hogy ugasson, mert házi spicliként alázatoskodott. Egyik képtelen piszkolódását említettem a főszerkesztő-helyettesnek, ő csak legyintett: „Ha zsidó lennél, tebenséged is volna. Nem vetted még észre, hogy faji alapon gyűlölködik?” Nem akartam észrevenni, s azóta se óhajtom észrevenni. Gyuri bácsi múltjából a miskolci évekkel példálózott, hogy milyen nagy sajtómunkás volt ő. De a hírlapban egyetlen írását se olvashattuk, csak naponkénti izgága és sunyi pökbendiségét szenvedtük. Közelmúlt életéről talán egy mondatnyi történet keríngett: belekeveredett a Nagy Imre-perbe, és börtönben ült. Kiszabadult idővel, további életét hűségének igazolásában lejsztolta. Gyuri bácsi a félhivatalos kormánylapnál már fő okosként tündökölt, persze hogy politikai éberségét szívósan gyakorolta: a rendszert érintő kritikus fordulatokat szerzőjének alkalmatlanságára hivatkozva gyepálta a cikkekben. Gyuri bácsi mint metafora: a tárgyalás most leforgatott ötvenórás hanganyagáról szóló beszámoló tapintatosan ugyan, de mítoszokat is rombolnak. Ki, miként tört meg a bitófa fenyegetettségében? Többük Nagy Imre ellen vallott. Senki el nem ítéltető: ám Nagy Imre konokságával szemben megmérték – és könnyebbnek találtattak. Javuk „reformkommunista” – szabadnépes aljairások szerzőiként, 1953 utáni ébredésükben Nagy Imrére önhibeletesítésük folytán is szükség volt, hogy hatalomban maradjanak. A folytonos igazodók – ők beérték volna egypártrendszerrel, a bolsevik rendszer javított, újrakiadásával. De Nagy Imre a szabadságküzdelem szívós előrehaladásában felismerte, hogy a pesti nép már a szuverenitásért, a többpártrendszerért, a demokráciáért vívja életharcát, és az ország szovjetmentes hazát óhajt. Búcsúszavaiban Nagy Imre már fölötte volt reformosainak, nemcsak azért, mert a becsületet, vagyis a halált választotta, de azért is, mert az eszmei hűsége már a forradalmas magyar népet jelentette. A Gyuri bácsik túlélték, s hogy ki milyen esendőséggel, lelki nyugtalansággal, avagy 1989 után a világ médiumaiban hite-

lesített s felszentelt híveként nyüzsgöttek tovább, az személyenként változott. Még folytonosságok is feltűnnek: Vásárhelyi Mária mai stílusa például édesapjának 1945 utáni szabadnépes reinkarnációja. Azt láttam, mert megéltem, hogy Gyuri bácsi hitvány ember volt; bizonyára a börtönben megalázták, s ő szabadsága örömeiben visszaalázott; egykor Nagy Imre körül libegett, aztán a kádári hatalom Parasitusa lett. Büntet az emlékezet; ha Nagy Imre mellett fel nem tűnik a mostani emlékünnepeken, tán soba fel nem merül Gyuri bácsi hitvány volta. Sorsa még szakmájában is a feledés. Imént Gyuri bácsit Bornemisza Péter tragoediájának szereplőjeként említettem, azért is, hogy a prédikátor szavával feledjem örökre: „csuda az Isten, sem siet, sem késik”. Nagy Imre igazát is kellő időben, 1989-ben hozta el, de hogy 2008. június 16-án dermedt némaság veszi őt körül, azt a kordonozott főváros híven kifejezte. „Csendes??? / Újra csendes!!! (ÚJRA FÜG-GÖNY)” – bizony való Nagy Gáspár Magyar abszurdja.)

ÁPOLT KERT. Undorunk oszlatásában ugyan miféle érvek és remények segíthetnek? Járai Zsigmond szerint öt esztendőbe telik az ország pénzügyi, gazdasági helyreigazító manővere. És a nemzeté? Hogy ápolts legyen a kert? A szabadság nemes virágát, fáját, növényeit miként éltethetjük reményesen? – talán a szép képidézével nem terhelem Jobbágyi Gábor sokallását Illyés dolgában sem. Hát mi lesz ebből tekintetes úr? – kérdezhetjük Adyval. Reményik Zsigmond *Blőse úrék mindenkinek tartoznak* címmel írt pokoli komédiát a harmincas évek közepén: a címben nevezett család úgy eladósodik, hogy nincs pénzük eltemetni a családfőt. A koporsós vállalkozó zálogban lefoglalja a halottat, hogy pincében tárolja, amíg ki nem váltják. „Pénzemet bizonytalan helyre ki nem helyezem! Törvény is védi jogos tulajdonomat” – közli a gyászolókkal. Ha meggondoljuk, hogy az elmúlt évben 100 000 vállalkozás szűnt meg, csődölt be, akkor talán elmondhatjuk: átérezzük Reményik darabjának borzadályos időszerűségét. Minapi hír: egy Kecskemét közeli vállalkozó felgyújtotta vendéglőjét és öngyilkos autófutamban életével is végzett. S ha csak a belső gazdasági újraélesztése volna a feladat! Miközben napról napra züllik és homályba vész tehetőségünk állapota, Orbán Viktor kifejtette, helyzetünk váratlanul azzal is súlyosbodik, hogy a világ gazdasági életébe becsapott az olaj- és nyersanyagválság (mely világhatalmi érdekelttség folytán?), sok olyan nehézség is ránk szakad, amelyre még hónapokkal előtte se számoltunk. Tegnap írott tervek mára érvénytelenek. Sokszoros tehát a verem, amelyből kijuttatni az országot, majd a polgári kormány feladata lesz. Talán nem fellengzős fordulat, most küldetést mondani, mert történelmi súlyú váltás szükséges. És nemcsak a gazdaságban, minden területen. És úgy, hogy folytonos ösztűzzel is számolni kell; mert változatlanul ők tudják jobban; így harcolni a diktátumos, társadalommlasztó liberalizmus ellen, Molnár Tamást idézve, „az állam alapelve nem a fragmentáció, hanem az egység, pontosan úgy, ahogy a családé az összetartás a szeretetben...” S itt következik a feladat, hogy az Új Többség káprázata, amely világnézeti, rokonszenvi, megélhetési háborgók és még annyi más indulati és eszmei indíttatásban sűrűsödik, miként transzponálható a polgárok bizalmává, hogy távlatosan higgyenek a kormányzati tervek országemelő erejében.

Mert az összetartásért dolgozni egy piacdiktálta terepen s egyben a szolidaritás és gondoskodás annyi feladatát is teljesíteni (nyugdíjasoktól egészségügyön át az oktatásügyig) heroikus vállalkozást ígér. Sikeres nyugati államokban is: naponként államirányítási attrakció. Az önerősítő és rendező folyamat első feladata: (amit a polgári párt vezetője is tudatott már) a törvényes elszámoltatás. Milliárdok sorának felderítése és a felelősségre vonás. Megkerülhetetlen, 1990-től elmulasztott kötelezettség, sokban ezen múlik az új kormányzat hitele is. És nem kisebb feladat: leltárba venni a demokrácia terepén szerzett súlyos sebesüléseket, az egyetemi autonómiától a rendőrségig, továbbá a felügyelő bizottságoktól a gazdasági, államigazgatási ellenőrző testületek súlyának visszaállításáig. Mert csak a közbizalom légkörében kezdődhet hiteles, érvényes önépítkezés – az állam vezetésében éppen úgy, mint a társadalomban. Az persze pártpolitikai haszonnal aligha jár, hogy Deutsch Tamás elhatárolódik apósától. (*Heti Válasz*, 2008/17.) Magánemberileg pedig ízetlen; még akkor is, ha korábbi magánéletéről vagy gyöngécske államtitkársági éveitől búcsúzna nyilvánosan, de erre pedig nem hajlamos.

Aztán a 2006. október 23-án meghurcolt, megalázott, megrokkant áldozatok erkölcsi-emberi rehabilitálása követeli, hogy a bestiális cselekmény pontos részleteit ismerje meg a társadalom, s a legmagasabb felelősök is törvény elé álljanak. Bátorság is szükségeltetik persze, hogy döntések, törvények szülessenek a polgárok védelmében a bankok és óriás cégek diktatúrája ellenében. Úgyis bátorságot követel az idő, hogy a polgári kormány önmagát, politikai érdekeit legyőzve, segítsen felépíteni, megerősíteni az új szakszervezeteket, érdekvédő csoportokat. A következő évek, évtizedek önvédelmi harcainak letéteményeseit. Észlelhettük az elmúlt évek serkenéseiben is, már mennyi kezdeményezőkedv, erő mutatkozik, kéz a kézben tiltakozva az esztelen közösségpusztító folyamatok ellen..

A gyurcsányi apokalipszis összeomlási-omlasztási folyamatának legfontosabb politikai és erkölcsi parancsa: merjünk reálisak lenni. Ama illyési nemzet-kert gondozása, építése csak úgy remélhető, ha a hamari diadalámító kort végleg befejezve, az ország állapotának nyilvános és kérlelhetetlen tisztázása következik. Foltokból új ruhát szabni reménytelen iparkodás. Elhasználódott ruhadarab kifordítása is a szegénység kénytelensége; ami szerint a Fidesznek merőben új energiákkal és személyekkel is, a belterjes baráti kamarillázással szakítva a társadalom minden területére érzékeny emberekkel, szakemberek és testületek együttműködésében kell az ország dolgai intézni. Botrányos máris, hogy a kultúra és a művelődés dolgában szavuk sincs. T. S. Eliottal egyetértve: „A kultúra sohasem teljesen tudatos – mindig több van benne, ami bennünk tudatosul; megtervezni pedig már csak azért sem lehet, mert minden tervezésünknek tud alatti háttére a kultúra”. Eliot arra is utal, hogy tanácsos egyenként s néven nevezni a területek: zene, festészet, szobrászat, színház és így tovább. Nem feltételezhetem, hogy a polgári párt Platón elvét képviseli, miszerint államában a művészeteknek nincs helye. De az is bizonyos, hogy Wass Albert- és turulszobrok avatásával egy önkormányzat vagy egy szervezet még a nemzet kultúrájának dolgát nem végezte be (Kukorelly Endrének hivatalos minőségben nincs köze, csak magánemberként vélekedhet, hogy

Debrecenben kinek állítanak emléket). Talány, hogy görög bölcsele a rádió és televízió dolgáról miként vélekedett volna, de az ma bizonyos: igénytelenség, ha a legfontosabb médiumok sorskérdései Szalay Annamária színvonalán intéződnének a polgári pártban. Messze híre van provinciális stílusának, hogy a kuratóriumok tagjait utasítgatja a szavazások mikéntjére. Látjuk az eredményét a Magyar Rádió sorsában: elnökének beiktatásával, a székház eladásának gyanújától átlengve, milyen tervszerűen leépítik az intézményt. Elfogathatatlan, hogy a Fidesz tíz esztendeje fáradhatatlanul szervezkedik és ötlettel a Duna tévé eltüntetésére, noha a magyar kultúra összetartó erejét jelenti, itthon és a nagyvilágban úgyis, hogy immár angol nyelvű feliratozásával a nemzeti szellemi stratégia legfontosabb intézményévé lehetne emelni. Pálkás József, aki főként a felsőoktatás ügyeiben küzdött tekintéllyel, de hogy az Akadémia első embere lett, hiányzik, hiányzanak azok a személyek, akik a napi politikai viták fölött, a médiumokban is meggyőzően képviselik, hogy a polgári pártnak az óvodától az egyetemig átható elgondolása van az oktatás és nevelés dolgairól. Falvak, kistérségek kitüntetett figyelmet követelnek; ilyenképpen az új kormányzatnak a kisiskolák, posták, vasútvonalak eszelős megsemmisítési programját elsöpörve, építő, összehangolt tervek szükségesek, velük újra az élet érdemes voltát hirdetni. S ebben a törekvésben majd a Magyar Gárda sem masíroz a magára hagyott falvakban, hanem a rend hivatalos őrei jelentik a biztonságot a garázda, alávaló alakok ellen. Galgagyörök szindrómája az országos helyzetnek. Félelem, erőszak üli a lelkeket egyre több kis faluban. Az is súlyos kérdés, a rendőrség ennyire képtelen a polgárokat megvédeni, vagy irányítva tettetik magukat? Mert a gyurcsányi tébolyban minden botrány hírverése hasznos, mert eltereli a figyelmet az igazi botrányról, az ő uralmáról. Példák sokasodnak, hogy a cigányönkormányzatok is bénultan szemlélik az elvetemült kevesek rémuralmát. S hogy a cigányság helyzete robbanásközeli állapotba jutott, ehhez ma már nem elég Farkas Flórián képviselőségével parádézni. Az is megbukott mára, hogy százazrekért és milliókért a „szabad demokrata”-közeli „roma szakértők” az elmúlt két évtizedben mázsaszám gyártották a tanulmányokat, forgattak a filmeket, és rendeztek tanácskozásokat, és a naponként súlyosbodó tragédiákban látjuk: semmi eredménnyel. Pénzügyi, gazdasági fordulattal felérő kormányzati igényben sürgetően szükséges megfogalmazni a cigányság holnapját, mert ha nem, polgárháborús feszültség következhet be. És semmi kétség; szításában majd politikai érdeke vezeti a megbukott gyurcsányiakat.

Mi nap marosvásárhelyi ismerősöm politikai talánnyal állt elő: elmagyaráznám-e neki, kérte, hogy Orbán Viktor ha egyik héten a Vajdaságban a választás előtt a magyar pártok összefogását dicsérte, következő héten Székelyföldön a demokráciát ünnepelve miért csak Szász Jenővel járta a településeket? Sok százezer magyar érzékenységét is megsértve így, hiszen az RMDSZ választott testület, hitvány emberek, alkalmatlan és korrumpált politikusok éppúgy hangoskodnak benne, akár a Fideszben vagy bármely pártban, de törvényesen képviselik a magyarságot. Igaz, hogy Markó Bélát is sokszor megsértették, ő is mondott elég siketséget, például 2002-ben az első forduló után már lihegett köszönteni Medgyessy Pétert. Azt is

megjegyezte ismerősöm: miközben Szász Jenő a demokrácia győzelmét ünnepli pártjával, azon miért nem gondolkodik el, hogy éppen őt miért nem választották meg önkormányzati vezetőnek? Orbán Vikort becsülő személy mondta ezt, tudván, hogy pártlogikára nem jár az eszem, választ se igen várt, csak annyit mondtam Tamási Áronnal, amire Sütő András is hivatkozott a farkaslaki ünnepségen 1997 májusában: „Mind magyarok vagyunk!” Megállapodtunk, hogy követni sincs kedvünk a kanyarokat, a Németh Zsolt-i szakértelmet sem, amely elfáradottnak mutatkozik. Emlékszünk rá, az iraki háborút is helyeselte, miközben minden józan elme látta, hogy az USA és Nagy Britannia vezetésének ótváros nagy hazugságára alapozódik. Távlatosan, gondolkodó, elfogulatlan, szuverén és kiegyensúlyozott magyarságpolitika kívántatik. Most lapít a külügy, akár a kárpátaljai felsőfokú tanítást akarják megfosztani az anyanyelvtől, akár vajdasági magyar fiatalokat vernek meg, és rombolják a vereckei emlékművet, ahová Sólyom László nem is utazott el ünnepelni március 15-én. Göncz Kinga e félévi legismertebb prófécija: az euróra való áttérés dátumát, majd 2009-ben állapíthatjuk meg. Mintha ez az ő dolga volna. A polgári pártnak arra is kész tervvel kell előállni, hogy a Göncz Kinga felügyeletével a Feksz Márta államtitkár által vezetett régi (sokuk szakértelmét a KGB és az állambiztonságiak is szavatolták) káderek sötét szelleméből is felszabadítva meg kell újítani a külügy gárdáját. Fiatal szakemberekkel és nem baráti és családi bizalmasokkal: mert Kékessy Dezső ügye (maszek titkosítással egykori vejének kitesszékelése az országból) arra is figyelmeztet, hogy Lévai Anikó körében is feltűnnek olyan személyek, akik valamiért, főképpen egyéni érdekeltségek folytán Orbán Viktor bizalmára spekulálnak, vagy éppen élnek is vele. S annak is érlelődik a veszélye, hogy különféle válságtanácskozások, értékelő beszédek éltapsolói majd tülekednek a posztokért. A kontraszelekción nyomán idővel aztán kiderül az alkalmatlanság, ami országosan visszhangzik. Példákat sorolhatjuk 1998–2002-ből...

Szélesnek ígérkezik a merítés, sok fiatal szakemberré lett az elmúlt évtizedben, alkalom mutatkozik a legjobbak mozgósítására. A szakmaiság igénye mellett erkölcsiekben a kíváncsi: fokozott éberség és önszigor. Ahogyan Nagykanizsa polgármesterének úrhatnamságára, vagy a hevesi polgármester privatizációs hadműveletére azonnal reagált a polgári párt, úgy bármilyen közügyet sértő akció, személyre való tekintet nélkül, nyilvános és szigorú intézkedést követel. Az erkölcsi parancs pedig így szól: elfogadhatatlan minden olyan leltárba is foglalható egyéni és vezető törvénytelenység, amelyet a „szocialista és szabad demokrata” ország(meg)vezetés művelt az elmúlt évtizedekben. Mert itt most a gazdaság rendbetételéhez felérő feladat: az erkölcsi bizalom, a nyelv hitelének helyreállítása, s vele újra sarjadhathat a Remény is. Amely a demokrácia visszahódításában a társadalom egészséges részénélét (Sánta Ferenc képe), vagyis a szabadság gyakorlását is jelenti.

(Közönség nélkül, de már előadásformán bonyolódott az A. Wajda rendezte Menyegző főpróbája. Az emeleti erkélyről néztem, s a bejárati ajtó lebbenvén, a homályban Beszenyei Ferenc alakja tűnt elő: a színpadhoz legközelebbi székre leült, s abban a pillanatban az éjszaka látomásaként, Wernihora mitológiai igézetében lépett színre Raksányi

Gellért, akinek szerepe egyetlen monológ volt. „A harangszót most is hallom / átkondul a lakodalmon” – Bessenyei Ferenc előrebajolt a párkányra, dermedten hallgatta a retten-tő látomást: „kínzó jajok, komor jajok!” S úgy búcsúzott Wernihora, hogy ha majd szabadság lesz, visszatér. Amint Raksányi Gellért elhagyta a színt, Bessenyei Ferenc tán bessenve sóvárgását, hogy ő is mondhatná Wernihora vízióját, szinte megbűvölten tűnt el az erkély homályában arra, amerről érkezett. A színpadon pedig lassan oszlott a mulató nép, s a virradat fénye terült a házra.)

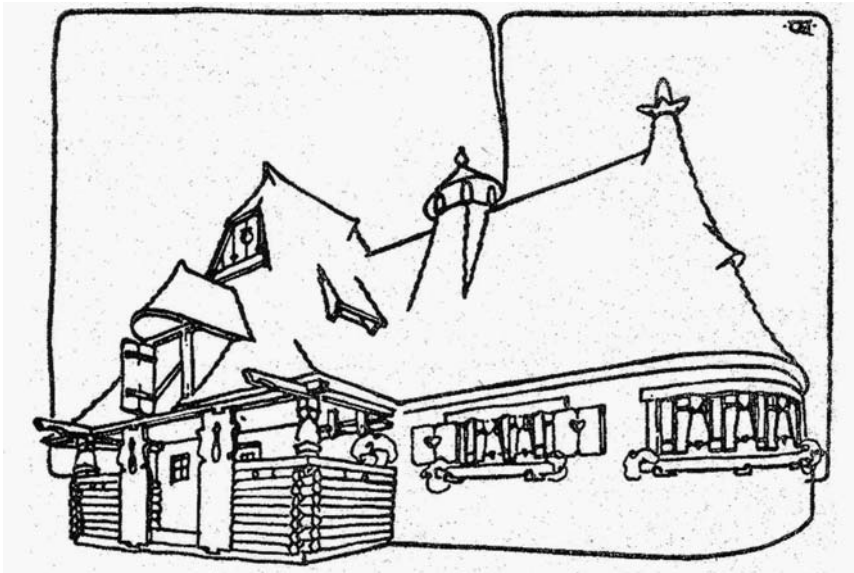
Delet harangoznak. Atkondul a sorsunkon; moccan a jövő: újabb unokáim készülődnek az Életre. Vauvenargues szerint „a gyermek első sóhaja a szabadságnak szól”.

Budapest, 2008. június 16.

J E G Y Z E T E K

A polgári politikusok körében és a sajtóban is többnyire a maguk jelentésében élnek a „reform”, a „szocialista”, „liberális” kifejezések, noha tudjuk: semmi valóság tartalmuk nincs. Ezért idézőjeleztem valahányszor, ha fogalmaztam.

A szövegben nem pontosított s idézett művek: Ágh István: *Fénylő parnasszus* (Nap Kiadó, 2008); Albert Camus: Emlékezzenek reá – Előszó a Nagy Imre kék könyvhöz (*Irodalmi Újság*, 1958/24); T. S. Eliot: *A kultúra meghatározása* (ford: Lukácsi Huba; Szent István Társulat, 2003); Féja Géza: *Régi Magyarország* (Magyar Élet Kiadó, 1941); Heltai Gáspár és Bornemisza Péter művei (vál. szöveg-gond. jegyz.: Nemeskürty István. Szépirodalmi Kiadó, 1980); Molnár Tamás: *A liberális begemónia* (Gondolat Kiadó, 1993); Nagy Gáspár: *...nem szabad feledNI...!* (Püski Kiadó, 2002); Németh László: *Sorskérdések* (gondozta, és jegyzetek: Grezsa Ferenc, utószó: Juhász Gyula; Szépirodalmi K. 1989) Remenyik Zsigmond: *„Vén Európa Hotel” – drámák, I–II.* (Szépirodalmi K. 1974); Sánta Ferenc: *A szabadság küiszöbén* (FSP literátor DTP Nyomda KFT, Bp., 1993).

Lakóbáz, 1908